

Ez az én testem. Finy Petra Madárasszony és Márton Evelin Papírszív c. könyveiről

[2014. január]

FINY PETRA: MADÁRASSZONY. BUDAPEST, LIBRI KIADÓ, 2012.

MÁRTON EVELIN: PAPIRSZÍV. CSÍKSZEREDA, BOOKART KIADÓ, 2012.

Mindkét könyvben szóba kerülnek kalitkába zárt madarak – a rabság fontos motívum emitt is, amott is. Márton Evelin főhőse, Sztása egy szigeten él rabtartójával kettesben (ráadásul Sztásának szárnya van, amit titkol ugyan, mert maga sem tudja, mi célt szolgál). Rabtartója, Brodu szerelmes Sztásába, viszonzatlanul (tehát érzelmileg Brodu a rab, Sztása kezelhetné a lélek korbácsát, ha kezelni akarná) – de lényegében Sztása nem érzi rabnak magát, vagy ha mégis, elfogadja a helyzetét. Finy Petra könyvének borítóján, a cím alatt egy mondat olvasható: „Akinek szárnya van, kalitkába kerül.” Ennél konkrétabb utalás a rabságra nincs, mégis, a könyv főhőse, a „madárasszony” egész élete csupa vergődés – de a szorongató állapot itt sem megnevezett oka a menekülésnek. Finy-nél szinte minden fejezet kapcsolódik egy-egy madárhoz: vagy a gyűrűzése vagy a megmentése vagy a hozzá társított hiedelmek vagy váratlan felbukkanása révén. Mártonnál egy bizonyos Madártani Egylet irányítja a világpolitika eseményeit, és fontos szerepet kapnak a szigeten raboskodó Sztása levelezését „lebonyolító” madarak is.

Mindkét könyv az automatizmusról, az életet meghatározó törvényekről, a törvényekhez társuló alávetettségről szól. De hogyan lehet ebből az alávetettségéből kilépni? Ki lehet-e belőle szabadulni? Hiszen a kilépni szándékozó birtokában nincs sem fegyver, amivel megvédelmezhetné magát, sem olló, amivel szétvághatná kötelékeit – de még csak tudatos szándéka sincs a kilépésre. Hogyan hát? Sem Sztása, a szárnyal született, sem Lili, a madárasszony nem tud szeretni – nem volt kitől megtanulnia: Lilinek születésekor, Sztásának kicsi korában meghal az anyja.

Mégis, mindkét könyv végén a szerelem váltja meg a világot – ami e megváltás után következik, arról már nincs szó a könyvben. Ám mégis benne van, és hús-vér alakban is megjelenik az új világ hírnöke. Finy regényében az ultrahang jelzi a nyolchetes terhességet, a Mártonéban egy kézmozdulat tudósít a gömbölyödő hasról.

Ennek a történeten túli történetnek fontos a megléte. És az is fontos, hogy elbeszéletlen maradjon. Épp ezért, sem Finy-nél, sem Mártonnál nem egyes szám első személyű az elbeszélő. Márton elbeszélője mindentudó narrátor, Finyé a lány, aki az anyja történetét meséli el. De Finy-nél részben mégiscsak benne van a történetben, sőt, az el nem beszélt történet már az ő saját története.

Mártonnál a mindentudó narrátor olyasmit is elmesél, amiről nem tudhat Sztása, ellenben minden, amit megtudunk, Sztása szempontjából bír jelentőséggel. Sztása szemüvegén keresztül látjuk a világot. Az ő szívéen keresztül érezzük a többi szereplőt rokonszenvesnek vagy utálatosnak, pontosabban (mert Sztására a végletek jellemzők) legtöbbször ugyanabban az időben szerethetőnek és gyűlöletesnek. Finy könyvében a lány mesél az anyjáról. Előbb a saját emlékeit mondja el, majd elmegy másokhoz, anyja életének tanúhoz, tőlük gyűjti össze, ki mire emlékszik. Az emlékeket olykor a lány életének jelenetei szakítják meg, és ezekből az életpillanatokból kiderül: a történetek hiába szólnak az anyáról, valójában a lány történetei: mint ahogy szeretkezéseiben is benne van az anyja, az orgazmusában és az orgazmusa hiányában, az igeneiben és a nemjeiben, a félelmeiben, az álmaiban, a szavaiban. Márton elbeszélője, bár a történeten kívül van, mégsem viszonyul idegenként az eseményekhez, ha meg is tehetné, nem áll félre, nem keres másféle epizódokat. Ez a kívülről-benne-levés állapot a regény indázó szerkezetében, lüktető lendületében, meg-megtorpanó történetmondásában, ugráló témavariációiban poétikailag is jól érzékelhető.

Finy könyve már-már tökéletes mű, minden a helyén van benne, a szerkezet óramű pontossággal működik. Éles kiszögellések nélkül egymáshoz csatlakozó fejezetekből áll össze a regény, ám ez a rendezettség, ez a tökély nem unalmas. Rengeteg szépség villan meg, olyan vakítóan, hogy könnyezni kezd tőle a szem. Hiába ragadnánk ki ezeket a mondatokat, úgy viselkednének, akárcsak lepkék hímpora: annak sem anyagában van a színe, hanem a „helyzete” okozta fénytörésben (ami persze lényegében ugyanaz – viszont ha lekaparjuk a lepkék hímporát, hamuszerű szürke port kapunk, a szárnyakon viszont csodaszínek ragyognak). Finy regénye tökéletes üveggolyó, ezer színt megvillant, miközben felszínén az egész világ visszatükröződik – ha pedig belenézünk: a tárgyhoz közelítve mikroszkópként viselkedik, és ha távolítjuk a szemünktől, távcsőként közelít, és ha még távolabbról nézünk bele, fordított távcsőként kicsinyít.

Márton regénye nem szabályos golyó, inkább meteoritdarabhoz hasonlít: ismeretlen üstökös földre zuhant darabja, hullásában vált formás golyóbissá, viszont megmaradt érdekessége. Nehezebb az ólomnál is, és talán nem túl zavaros a hasonlat: nem könnyű kézben tartani. A szépsége nem a szerkezetben van (ami persze nonszensz, hiszen a nem-szerkezet is szerkezet), hanem abban, ami nem materiális: a megtorpanásaiban, az elhallgatásaiban, a féltetten őrzött titkaiban. Két szépséges történet fut párhuzamosan: az egyik Sztása apjának története, a másik a férfi története, aki kilép Sztása életéből, „mint egy kád vízből”. Csak találgatni lehet, vajon ő volna Madár, aki a történet végén visszatér?

Finy-nél a szerelem nem tudja megmenteni az anyát. Pedig egyszer ő is rátalál arra, akit testével-lelkével szeret: „A legerősebben mégis Leóhoz kötődött. Mint a bütykös hattyú a társához, talán annyira, egyszerre állatian, emberien és transzcendentálisan. ... Úgy kötődött mindenkihez, hogy hozzá is tartozott a másikkal, meg nem is. Mint az orchideák. Akik egyszerre függetlenek, és rabszolgák is.” Az anyja meghal, viszont túléli, „megmarad” a szerelem, Leó viszi tovább, és adja át a lánynak. Furcsa, borzongató transzcendencia: anyja szerelme száll León keresztül örökségül a lánynak.

Mártonnál egy nagyszabású terv a regény „sztorija”. Az Elnök új világrendet akar, szüksége van az Új Vallásra, ennek megteremtését bízza Sztására. Ezért küldi őt a szigetre. Másik alapembere Aytor Atlaha. Ők ketten, Aytor és Sztása gyerekkoruk óta ismerik egymást, mindketten az árvaház lakói voltak. Aytornak is titkoló szárny zizeg a hátán. Szoros a kapcsolat közöttük: akárcsak Vonnegut ikrei, mindketten csodálatos képességekkel rendelkeznek, és folyamatos a metanyelvi kommunikáció közöttük.

Finy könyvében a madárgyűrűzések módján, azaz mintájára, az emlékgyűjtés a könyv „cselekménye”. A madárgyűrűzésnél sem az a lényeg, hogy minden madár lábára gyűrű kerüljön, hanem az, hogy a gyűrűk révén beléassunk az életükbe. Honnan, hová, meddig, miként?

„A szerelem elmúlik, mint egy gyerekbetegség”, mondja Sztása. E tagadás a megőrzés módja nála. „Hogy senki ne tehesse tönkre.” Márton narrátora mintha félne, hogy amihez közel vezet a mondatokat, nehogy elhamvassák őket. Olykor hamar visszafordul, elkanyarodik valami könnyebben elbeszélhető anekdota felé. De nem nyugszik, újra nekiindul, makacsul vagy mániákusan. Finy szintén el-elkerüli a nehezebb feladatokat. Nem veszi fel az elejtett fonalat, nem kezd bele ugyanabba. A felkeresett emlékgazdánál új emlékekre bukkan, az új emlékekben új történetekre.

Márton narrátora mintha minden fejezetben újrakezdené az elbeszélést. Különleges örvényrajzolat jön így létre. A regényben azok a legerősebb részek, amikor ez a szenvedélyes újrakezdés megállíthatatlanul a felszínre tör. Az élet „vonulásáról”, „madártani” rendszerezéséről kapunk ilyenkor lenyűgöző képet: az érzékekben, szívben és agyban végbement metamorfózisról. A képzelet, az álmok, a mesék játéka káprázat és illúzió: az érzelmek áramlása, vonulása, a szenvedély elfojtása, az emberi viszonyokban megőrzött szabadságvágy valóság. A regény eltitkolt realizmusa a legmaradandóbb. Az apa alakja, Madár és Sztása lopott szerelme, Madár és a cigánylány szerelme, Sztása kálváriája Brodu mellett nemcsak az élet, hanem a létezés egészére világít rá.

Finy könyve a remény zöld szigetével ér véget, pontosabban a szigetet, ahova a megtalált szerelem visszahúzódik, ahol „kölni kezd”, zöld szemnek látja egy szelek szárnyán ellebegő sirály. Lényegében nevet ad a szerelemnek: „A remény zöld tekintete.”

Márton hősnője, Sztása saját történetével ad nevet a szerelemnek. Úgy ad nevet neki, hogy kívülre helyezi a történeten. Amivel azt is mondja, hogy a szerelem a névadás maga.

Mindkét könyv kimond egy titkot, mégpedig azt a titkot, amelyet a világ kezdete óta megszületésekor mindenki kimond: ez az én testem! Sztása is, a lány is akkor tudja meg, hogy ez magának az életnek a titka, amikor széthordott, elajándékozott testét visszakapja valaki másban.

Kategória: Könyvhuzamok

Denumire autor: Láng Zsolt

Látó Szépirodalmi Folyóirat